

HUSK:

Legg sorterings-
håndboka i lomma
på arbeidsjakken

Hilsen Retura

Skriv ditt sorteringsmål her:

MINIMUM 60%

Slik sorterer
du avfallet ditt

Utgave 2016

RETURA
ET MILJØ I BALANSE

INNHold

Bygg- og anleggsavfall	4
Hva er sorteringskravene?	4
Vi hjelper deg med gjennomføringen	5

Avfallsfraksjoner

Betong	6
Gips	6
Metaller	7
Papp	7
Ren folieplast	8
Energiplast	8
Restavfall	9
Trevirke	10
Isolasjon	10

Avfallsfraksjoner - Farlig avfall

Asbest	12
Bromerte flammehemmere	13
CCA/trykkimpregnert treverk	14
Kreosot	15
EE-avfall	16
KFK/HKFK	17
Vindu med miljøfarlige stoffer	18
PCB	19
Vindu med klorparafiner	20
Andre fraksjoner som må sorteres ut ...	21
Utfordre dine ansatte, sett et sorteringsmål	21
Elektronisk deklarasjon	22

SAMMEN FOR ET MILJØ I BALANSE

Retura jobber for at avfallet skal belaste miljøet minst mulig og komme mest mulig til nytte. Dette klarer vi ikke uten din hjelp!

DINE VALG ER AVGJØRENDE

Ta ansvar og sørg for at avfallet havner på rett plass. Så enkelt er det å gjøre en viktig miljøinnsats.

TENK SORTERING

Denne brosjyren er laget for å hjelpe deg å sortere riktig, ta vare på den og bruk den som et lite oppslagsverk. Det er lurt å tenke sortering hele veien fra avfallet oppstår til det kastes.

SE ETTER RETURAS MERKER

Alt Returas utstyr er tydelig merket, slik at det er enkelt å vite hvor du skal levere forskjellige typer avfall.

Vær spesielt oppmerksom på farlig avfall. Merkene for farlig avfall kjenner du igjen på de rødfargede ikonene.

Bygg- og anleggsavfall

Bygg- og anleggsavfall (BA-avfall) oppstår i forbindelse med nybygg, rehabilitering og riving. Byggsektoren leverer omtrent den samme mengden avfall som alle landets husholdninger tilsammen.

Hva er kravene til sortering?

Avfallsforskriften krever at det skal utarbeides avfallsplan ved

- nybygging over 300 m²
- riving og rehabilitering 100 m²
- konstruksjoner/anlegg som genererer mer enn 10 tonn avfall

Dagens myndighetskrav for søknadpliktige tiltak er 60% sortering. Dette øker til 80% fra 2017.

(Kilde: Nasjonal handlingsplan for bygg- og anleggsavfall)

Vi hjelper deg med gjennomføringen

Ta kontakt med oss i Retura, vi hjelper deg å velge hvilke avfallstyper som skal sorteres ut. Deretter utarbeider vi en ferdig avfallsplan og ordner med sorteringsutstyret som trengs på plassen.

Før dere går igang lærer vi dine ansatte hvordan man skal sortere de forskjellige fraksjonene. Sett et internt mål for maks prosent restavfall.

Vi produserer månedlige rapporteringer underveis, og kan bistå med en sluttrapport når prosjektet er ferdig.

**På sidene som følger, ser du
de vanligste avfallsfraksjonene
innen bygg og anlegg.**

BETONG

Denne avfallstypen må være ren, fri for forurensinger og tungmetaller (prøvetatt). Avfallet blir levert til deponi.

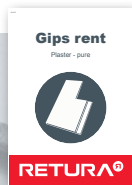
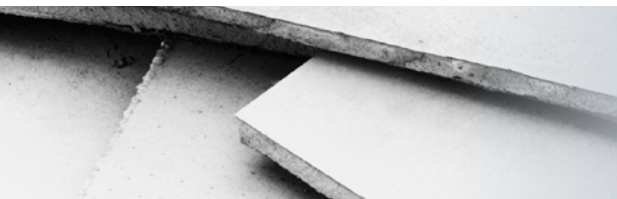
Se etter følgende merke

GIPS

Skal sorteres ut! Gips blir levert til et godkjent mottaksanlegg.

Se etter følgende merke

METALLER

Metaller som sorteres ut fra restavfallet, og rene fraksjoner som kommer direkte fra kunder, blir levert til godkjent mottaksanlegg og gjenvinnes til nye metaller.

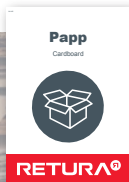
Se etter følgende merke

PAPP

All pappen som samles inn blir presset i store baller. Disse fraktes til forskjellige mottaksanlegg og brukes som råstoff i ny papp-produksjon.

Se etter følgende merke

REN FOLIEPLAST

Folieplast henter vi inn i plastretursekker som blir fraktet til vårt avfallsanlegg. Der blir folien presset i baller og levert til godkjent mottaksanlegg for materialgjenvinning. Av folien lages råstoff/råstoff i form av pellets til ny plastproduksjon. Folien skal være ren.

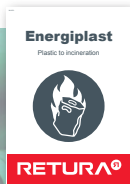
Se etter
følgende merker

ENERGIPLAST

Energiplast er oljebaserte produkter og går ofte til energigjenvinning. 1 kg innsamlet plast reduserer forbruk av olje med 2 kg.

Se etter
følgende merke

Brennbart materiale anses ikke som en egen avfallstype, og vil derfor ikke inngå i sorteringsgraden som «sortert avfall». Kilde: «Veiledning om tekniske krav til byggverk» (Byggteknisk forskrift)

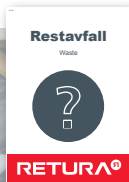
RESTAVFALL

Restavfall er avfall som ikke materialgjenvinnes eller er farlig avfall. Avfallet leveres til godkjent sorteringsanlegg.

Restavfallet skal IKKE inneholde:

- Farlig avfall
- Blandet EE-avfall
- Matavfall
- Gips
- Hageavfall over 15 cm i diameter
- Bildekk med og uten felg
- Isolasjon
- Stein, sand og grus

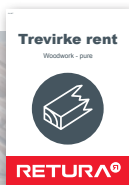
Se etter
følgende merke

TRE VIRKE

Trevirke som vi mottar blir kvernet opp til flis og gjenbrukt til energigjenvinning.

Se etter følgende merke

ISOLASJON

Mineralull, isolasjon og steinull blir levert til et godkjent mottaksanlegg. Må ikke blandes med EPS (Isopor).

Se etter følgende merke

Farlig avfall

Farlig avfall skal man ikke spøke med. Vi kaller dette avfallet farlig fordi det kan forårsake stor og uopprettlig skade, både på de som kommer i direkte kontakt med avfallet og på miljøet.

Alle som håndterer farlig avfall må ha kunnskap om hvor farlig det er og om hva man skal gjøre med avfallet. Vi har blant annet utviklet et eget kursopplegg og tilbyr våre kunder en grundig opplæring.

På de neste sidene vil du finne mye nyttig informasjon om farlig avfall. Er det noe du lurer på, kontakt oss gjerne.

MERK: Alle fraksjoner som er farlig avfall er merket med røde symboler på sorteringsutstyret.

ASBEST

- *Brukt som isolasjon og brannhemmende materiale.*
- *Forbudt siden 1980.*
- *Bare en liten del av asbesten er fjernet.*
- *Det er påvist en klar sammenheng mellom innånding av asbestfiber og kreft i luftveier/lunger.*
- *Saneres/leveres emballert som forevist av Arbeidstilsynet.*

Hvor kan vi blant annet finne asbest?

Bygningsplater (innblandet)

Eternittplater

Rørisolasjon, tetningsmasse

Firkantete ventilasjonskanaler av eternitt

Vynylfliser

Se etter
følgende merke

BROMERTE FLAMMEHEMMERE

- *Kjemikalier som tilsettes ulike produkter for å gjøre dem mindre brennbare.*
- *Skader nervesystem, immunforsvar, hormonsystem og forplantningsevne.*
- *Det registreres økte mengder i mennesker og natur.*

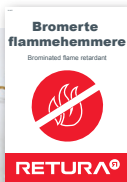
Hvor kan vi blant annet finne bromerte flammehemmere?

Rørisolasjon av cellegummi

Byggeskum

Golvtepper

Se etter
følgende merke

CCA/TRYKKIMPREGNERT TREVERK

- *Produsert før 2002.*
- *Inneholder giftige kobber- og arsenforbindelser.*
- *Meget giftig for vannlevende organismer.*
- *Kreft- og allergifremkallende.*

Hvor kan vi blant annet finne CCA?

Trykkimpregnert treverk

Terasser

Gjerder

Utetrapper

Vindskier

Ytterkledning

Se etter
følgende merke

CCA/trykk-
impregnert
treverk

RETURA®

KREOSOT (IMPREGNERINGSMIDDEL FOR TREVIRKE)

- *Dannes ved ufullstendig forbrenning og organisk materiale.*
- *Giftig, arvestoffskadelig og kreftfremkallende.*
- *Kan lagres i kroppen.*
- *Kreosot finnes også i steinkulltjære, annen tjære, mineralolje og oljeprodukter.*

Hvor kan vi blant annet finne kreosot?

Hagetrapper

Hagemurer

Telefonstolper

Trebrygger

Se etter
følgende merke

EE-AVFALL

- *Alt det har gått strøm igjennom.*
- *Inneholder helse- og miljøfarlige stoffer i varierende mengder.*

Hvor kan vi blant annet finne EE-avfall?

Alt som er koblet til strømmettet

Alt som drives av batteri

Sikringsskap

EE-avfall demonteres manuelt i egne behandlingsanlegg. Deler som inneholder miljøgifter blir behandlet som farlig avfall. Leveres i godkjent oppsamlingsenhet.

*Se etter
følgende merke*

KFK/HKFK

- Ødelegger ozonlaget - fører til drivhuseffekt.
- KFK forbudt siden 1991.
- HKFK brukes fremdeles i større kjøleanlegg.
- Bidrar til økte temperaturer og ekstremvær.

Hvor kan vi blant annet finne KFK/HKFK?

Sandwich-element/vegg norskproduserte før 2002, utenlandske inntil d.d.

Isolerte garasjeporter produsert før 2002

Varmepumper

Kjøleskap

Frysere

Skumfylgte produkter behandles som KFK-holdig avfall. Retura stiller krav om dokumentasjon.

Se etter følgende merker

VINDUER MED MILJØFARLIGE STOFFER

Miljøfarlige stoffer som finnes i vinduer

1965 - 1975: PCB i norskproduserte isolerglassvinduer (utenlandske vinduer til 1979)

1976 - 1990: Klorparafiner i norskproduserte vinduer (utenlandske vinduer 1980 - 1990)

1990 - frem til i dag: Ftalater

- Vindu leveres med karm
- MÅ IKKE KNUSES
- Bevisst nedknusing av glass i vinduer før eller under transport er ulovlig, med mindre det foreligger en særskilt tillatelse fra Miljødirektoratet
- Leveres som farlig avfall
- VINDU LEVERES STÅENDE PÅ PALL

Se etter følgende merker

PCB

- Giftige, syntetiske klorforbindelser.
- Forbudt siden 1980.

Hvor kan vi blant annet finne PCB?

1965 - 1975: Norskproduserte isolerglassvinduer

Frem til 1980: Utenlandske isolerglassvinduer

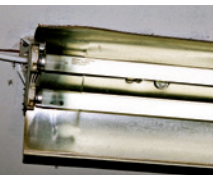
1980: Lysarmaturer frem til (EE-avfall)

1960 - 1975: Murpuss, Borvibet

Frem til 1978: Fugemasse

Maling

Se etter
følgende merke

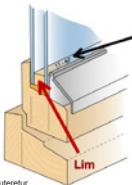
VINDU MED KLORPARAFINER

- *Inneholder ofte en blanding av pcb, klorparafiner og ftalater.*

Hvor kan vi blant annet finne klorparafiner?

1976 - 1990: Isolerglassruter kan inneholde klorparafiner i lim og tetningslister

Vinduer med ftalater og eventuelt andre miljøgifter vil ikke uten videre falle inn under definisjonen av farlig avfall, men de må sorteres ut, behandles slik at det ikke er fare for forurensning og leveres godkjent mottak.

Kilde: Ruteretur

Les av produksjonsår.

Vinduets produksjonsår står ofte stemplet på den blanke metallisten mellom glassene.

Se etter følgende merke

Vindu med klorparafiner

Window containing chain chlorinated paraffins

RETURA®

Andre fraksjoner som må sorteres ut

- Bly
- Etsende stoffer
- Forurenset masse
- Herdere
- Isocyanater
- Kabelkapp
- Kjemikalier
- Kvikksølv
- Maling
- Olje
- Oljetanker
- PCP
- Reaktive stoffer
- Syrer og baser

Utfordre dine ansatte – sett et sorteringsmål

Myndighetene stiller krav om minimum 60% kilde-sortering av avfallet på byggeplass. Men mange kan sette seg høyere mål enn dette. Få med de ansatte fra starten av prosjektet, så er det penger å spare dersom man er flink til å sortere. Ved avvik i sortering kan det ilegges gebyrer fra mottaksanlegg. Målet kan du notere på forsiden av denne håndboka.

Elektronisk deklarasjon

Alt farlig avfall skal deklarereres. Vi er i overgangen fra papirbasert deklarasjon til elektronisk deklarasjon på alt av farlig avfall. Dette finner du informasjon og veiledning om på vår hjemmeside www.retura.no/st

Kom i gang med elektronisk deklarasjon på avfallsdeklarasjon.no Ved spørsmål, ta kontakt med din kundekontakt.

RETURA KAN TILBY

- Prøvetakning og formidling av analyseresultater
- Miljøkartlegging
- Utarbeidelse av avfallsplan og sluttrapport
- Utstyr med merking for riktig sortering
- Opplæring av ansatte på byggeplass
- Månedlig rapportering

Vi hjelper deg å
nå dine avfallsmål